

Gustav Vigeland

Angsten står i sofaen

Gustav Vigeland, Rettsel, 1892. Foto: Arnar Bjørgli

Veiledning for lærere og formidlere

Veiledningen anbefales brukt sammen med utstillingsbrosjyren og all informasjon som ligger på utstillingens nettside.

INNLEDNING

Gjennom hele sitt 50 år lange kunstnerskap satte Gustav Vigeland menneskets tilværelse under lupen. Hans livsverk, Vigelandsparken i Oslo, oppsummerer den tilbakevendende viljen til å utforske nyansene i hva det vil si å være menneske. Skulpturparken er både lavmælt og kraftfull med sine historier om livets små og store øyeblikk.

I 2019 er det 150 år siden Gustav Vigeland (1869–1943) ble født, og i den forbindelse presenteres vandreutstillingen «Gustav Vigeland. Angsten står i sofaen». Utstillingen gir publikum mulighet til å oppleve en mindre kjent side av Norges mest berømte billedhugger. Utvalget er likevel representativt for kunstnerskapet hans, blant annet fordi det berører en tematikk som Vigeland gjennomgående var opptatt av helt fra han var svært ung: mellommenneskelige

relasjoner og følelseslivet vårt. Med de magre, lange og nærmest skjøre kroppene skiller formspråket seg tydelig fra det vi kjenner fra Vigelandsparken. Fremfor livskraft og styrke, vektlegger arbeidene fra 1890-årene menneskets sårbarhet, ensomhet og fremmedfølelse.

OM UTSTILLINGEN

Utstillingen består av 21 skulpturer; 15 i bronse og seks i gips. De fleste bronseskulpturene er laget i en tidlig fase av Vigelands kunstnerskap, hovedsakelig mellom 1892 og 1903. To bronseskulpturer og de seks gipsarbeidene er fra en senere periode, laget mellom 1917 og 1929.

Gjennom utstillingen inviteres publikum til å reflektere over Vigelands betydning og relevans i dag, i det den griper inn i

eksistensielle tema som ensomhet, uro, lengsel og utenforskap. I arbeidene blandes melankoli, sårbarhet og frykten for avvising med maktesløshet og fortvilelse. Hva forteller Vigelands skulpturer om det vanskelige ved å være menneske, også i vår tid? Og kan man lære noe om seg selv i møtet med dem?

Utstillingen er utformet for å kunne skape møter og forbindelser mellom vår egen tid og Vigelands kunst. Formidlingen knyttet til utstillingen, og utstillingens design, skal legge til rette for å trekke ut noe av det tidløse ved Vigelands arbeider. Publikum møter tre «scener»:

- et stuemiljø
- et soverom
- et kjøkkenbord

En Vigeland-skulptur er plassert i hver av scenene. På denne måten skapes nye historier og kontekster for skulpturene. Det er stemninger i skulpturene, men det vi har gjort her, er å skape stemninger også rundt skulpturene. Hvordan påvirker dette historiene som kan ligge i motivet?

På tre av veggene er Vigelands skulpturer plassert foran fotografier som viser urbane elementer som asfalt, mur og betong. Også dette er et grep for å gi skulpturene nye kontekster. Utstillingen består i tillegg av en «skulpturhage» som er noe mer tradisjonell. Målet med utstillingens design har vært å skape en kombinasjon av «vanlige» måter å presentere skulptur på (sokler), og uventede presentasjonsmåter (møbler og fotobakgrunner).

Mål med utstillingen:

- Få elevene til å reflektere over følelsesinnholdet i Vigelands skulpturer. På hvilken måte handler de om oss? Identifiserer vi oss med dem? Hvorfor / hvorfor ikke?
- Få elevene til å reflektere over likheter og forskjeller mellom Vigelands tid og sin egen
- Skape nærhet til skulpturene gjennom ulike formidlingsgrep (samtaleøvelser, titteløvelse, sokkeløvelse, skriveworkshop. Se mer informasjon under)
- Bli mer kjent med Gustav Vigelands kunstnerskap
- Få inntrykk og gi uttrykk

FORMIDLING

Formidlingen knyttet til utstillingen vektlegger samtale og dialog. Elevene skal oppmuntres til å reflektere selvstendig over skulpturene og deres innhold gjennom å se, høre og selv snakke om dem. Gjennom ulike grep er målet at det skal oppstå nærhet til og identifikasjon med motivene.

Under finner du forslag til ulike formidlingsideer til bruk med skoleklasser. Til sist listes det opp tips til tema som kan diskuteres.

FORMIDLINGSAKTIVITETER

SCENER FRA I DAG

Fortell elevene at de skal være med på en litt uvanlig kunstutstilling. Det er nemlig ikke så ofte man opplever at eldre kunst plasseres inn i scener slik som i denne utstillingen. Presenter kort hva som skal skje, og fortell at dere i dag skal snakke om følelser og kunst.

Elevene setter seg foran den første scenen med Gustav Vigelands *Redsel* (1892). Spør elevene om hva de ser; få dem til å beskrive scenen. Noen vil fokusere på skulpturen, andre vil kanskje nevne at de har samme sofa eller en lignende lampe hjemme. Det er viktig at elevene får komme til orde tidlig. Slik skapes trygghet på at dette er et sted der deres meninger og tanker er både viktige og velkomne. Samtidig viser det en forventning om elevenes deltagelse.

Det er så formidlerens oppgave å bruke det elevene sier, til videre samtale. Hva kan ha skjedd her? Hva kan treet som omslynger henne, representere? Kanskje du som formidler kan gi en kort analyse av skulpturen? Slik kan du gi elevene «knagger» som de kan benytte videre i møtet med resten av utstillingen. Prøv å bruke elevenes erfaringer. Kan noen beskrive følelsen av å være redd? Om de skulle formidle dette gjennom kroppen sin, hvordan ville det da sett ut? Ville det vært et skrik, eller en mer innelukket positur?

Gå videre til neste scene. Her møter elevene Vigelands *Mann og kvinne*, «*Natten*» (1898). Gjenta samme øvelse. Hva ser de?

Denne skulpturen handler i stor grad om mannens indre uro. Det er noe som holder ham våken, men vi vet ikke hva. Han vet det kanskje ikke selv heller. Han har et ganske uttrykksløst ansikt, men virker likevel melankolsk og lei seg. Mannens ensomhetsfølelse forsterkes gjennom at Vigeland har plassert ham ved siden av en kvinne som sover. Hun tar ikke del i det som skjer, og på denne måten øker avstanden mellom de to menneskene. Hva kan ha skjedd? Får de noen assosiasjoner? Hvilke følelser mener de mannen har?

I siste scene møter elevene et kjøkkenbord med to stoler. På bordet står *Mann og kvinne*, «*Grubleren*» (1898 eller 1899). Øvelsen gjentas her, men med et litt større perspektiv. Elevene har nå sett tre scener med eldre skulpturer og nye interiører. Hvordan opplever de denne type iscenesettelse? Hvordan påvirker det lesningen av skulpturene? Denne øvelsen oppmuntrer elevene til å komme med sine egne vurderinger av det de ser. Blikket løftes her litt bort fra selve skulpturene og følelsesinnholdet i dem.

SKULPTURHAGEN

Oppgave A:

Titteløvelse – Lag din egen tittel

Gustav Vigeland ga sjelden førende titler på kunstverkene sine. I skulpturhagen på teppet er det plassert tre skulpturer med mann- og kvinnemotiver som alle har enkle titler som «Mann og kvinne». Dette var et viktig grep Vigeland gjorde for ikke å lukke skulpturene til én fortelling, men derimot åpne opp for flere tolkninger eller fortellinger.

I denne oppgaven skal elevene øve seg på å se og tolke skulpturenes innhold. For å sette prosessen i gang går elevene sammen to og to og snakker sammen om en av de tre skulpturene. Sørg for at ikke alle snakker om samme skulptur. Deretter får de to minutter til å skrive ned alternative titler. Det kan være én eller flere titler. Formidleren velger ut noen elever som får presentere titlene sine (de settes i etikettholderen på sokkelen), og ber dem forklare tanken bak. Etter at disse elevene har presentert sine titler, tar man en kort runde der alle får lest opp tittelen sin. På denne måten øver de seg på flere nivåer i å se på og tolke kunst. Både samtaleøvelsen og tittelskrivingen bidrar til å åpne opp for skulpturenes innhold. Elevene får mulighet til å uttrykke sin tolkning av verket.

Oppgaven øver også elevene i å oppdage noe viktig i Vigelands kunst, nemlig at han var mer opptatt av følelser som befinner seg i gråsoner, altså de litt utydelige følelsene (de sterke følelsene som enkelt lar seg tolke, finnes det langt færre av). En skulptur kan derfor oppleves som både trist, avvisende, trøstende og omsorgsfull på samme tid. Tilnærmingen er valgt fordi det er interessant å se hvilket spenn av følelser elevene kan oppdage i skulpturene.

Oppgave B:

Dramaøvelse – hvordan ser følelser ut?

Noe av det interessante ved Vigelands skulpturer er hvordan de fysiske kroppene forteller noe om det indre følelseslivet. Dette manifesterer seg gjennom skulpturenes bevegelser, berøringer, blikk og henvendelser til hverandre.

Til denne øvelsen brukes den flyttbare tomme sokkelen som følger med utstillingen. Sokkelen er et element som kan tas ut av eller settes inn i utstillingen ved behov. Den skal kun være i utstillingen når den brukes i formidlingsøymed.

Skriv ned ulike følelser på papirlapper. Varier mellom tydelige følelser som sinne, glede og frykt, og mer kompliserte følelser som melankoli, ensomhet, usikkerhet, avvisning osv. Elevene går sammen to og to og prøver å dramatisere følelsene for hverandre.

Deretter går frivillige elever opp på sokkelen og dramatiserer følelser for resten av gruppa. Oppmuntre medelever til å komme med respons. Snakk om de ulike følelsesuttrykkene. Det at følelser,

som er abstrakte, kommer til uttrykk gjennom kroppen, er i seg selv et interessant tema å snakke om.

Denne øvelsen er en noe mer leken metode for å tilnærme seg Vigelands skulpturer. Her kan elevene gjerne bruke mobilene sine til å ta bilde av hverandre (avklar dette i gruppa eller med ansvarlig lærer). Dersom visningsstedet har et polaroidkamera, kan dette gjerne brukes for å ta bilde av elevene. Elevene får med seg bildene hjem.

Oppgave C:

Samtaleøvelse – Hva har skjedd? Og hva kommer til å skje?

Gustav Vigelands skulpturer viser et frosset øyeblikk. De kan vise en situasjon eller en stemning. I denne samtaleøvelsen går elevene sammen to og to. De velger seg en skulptur fra utstillingen som de ønsker å snakke om. De skal ut fra spørsmålene «Hva har skjedd?» og «Hva kommer til å skje?» skape historier med utgangspunkt i skulpturene.

Du som formidler velger deretter ut noen som forteller historiene sine. Gjennom denne samtaleøvelsen trenes elevene i å analysere og studere Vigelands kunst samtidig som de får bruke sin egen kreativitet og innlevelsessevne til å skape sitt eget innhold.

LENGRE FORMIDLINGSOPPLEGG

SKRIVEWORKSHOP

Denne øvelsen krever lengre planleggingstid og mer involvering fra lærer. Skriveworkshopen kan foregå over to timer på visningsstedet, eller som en oppgave lærerne gjør sammen med elevene i etterkant av besøket.

Under skriveworkshopen får elevene mulighet til å la seg inspirere av Vigelands kunst og selv uttrykke seg gjennom ord. Skriveøvelser kan være utfordrende fordi noen elsker å skrive, andre ikke. Legg lista lavt og la elevene selv velge formen. De kan for eksempel velge mellom å skrive et dikt, et brev eller en liten novelle.

LEIREVERKSTED

Denne aktiviteten er et forslag til de visningsstedene som har fasiliteter til å gjennomføre leireverksted. Det må skje i et annet rom enn utstillingen. Opplegget krever ikke brenneovn. Brun terrakotta eller grå lufftherdende leire kan fint brukes. Elevene lager mindre skulpturer, 10 til 15 cm høye.

Opplegget krever 90 minutter og starter med en 45-minutters omvisning med utvalgte formidlingsaktiviteter. Deretter beregnes 45 minutter i leireverkstedet, hvor elevene får i oppgave å lage en figurativ skulptur som uttrykker en følelse. Det er opp til dem om de vil lage et ansikt eller en hel kropp, og elevene velger selv hvilken følelse eller «stemning» de vil formidle.

For denne aktiviteten må lærer på forhånd få beskjed om at elevene må ta med seg egne bokser (isboks eller matboks), slik at de kan ta med seg leireskulpturene hjem med det samme. Lærerne kan oppfordres til å lage mini-utstillinger i klasserommet / på skolen med elevenes skulpturer.

FORSLAG TIL SPESIFIKKE TEMAER ELLER BEGREP SOM KAN DISKUTERES:

ENSOMHET er ofte et negativt ladet ord, men kan det også være bra? Hva er forskjellen på selvvalgt ensomhet og ufrivillig ensomhet? Rent kunsthistorisk kan man diskutere forskjellen mellom ensomhet i romantikken og ensomhet slik den representeres på Vigelands tid.

ALLMENNENNESKELIG – hva betyr dette? Hva mener man med at noe er tidløst?

FREMMEDGJORT – hva betyr dette? Det å føle seg fremmed handler ofte om manglende tilhørighet. Man kan føle seg fremmed både som individ og gruppe. Kan elevene gi eksempler på ulike scenarier som innebærer fremmedfølelse eller utenforskap? Diskuter f.eks det å komme til et nytt land, skille seg ut i skolegården, seksuell legning eller identitet. På Vigelands tid var sterk fremmedfølelse ofte knyttet til samfunnets enorme forandringer, byenes fremvekst og teknologiske fremskritt. Hvilke paralleller finnes i vår egen tid? Hvilke eksempler kan elevene gi på noe som får dem til å føle seg fremmede?

EMPATI – hva betyr empati? Hvorfor anses det som en viktig mellommenneskelig egenskap? På hvilken måte er Vigelands kunst empatisk?

KUNST SOM UTTRYKKSFORM – akkurat som filosofi og naturvitenskap søker kunst å svare på noen av spørsmålene vi mennesker er opptatt av. Kunsten er et forsøk på å forstå og tolke verden. Hva er elevenes betraktninger omkring dette?

KJØNNSROLLER/-IDEALER OG KROPP – i dette utvalget av skulpturer er det ofte mannen som lider mest; han trenger trøst, er forlatt i egne tanker eller redd for å bli forlatt. Kroppene er skjøre og magre. I motsetning til fysisk sterke og personlighetsmessig solide og trygge menn er Vigelands mannsfigurer her svake, sårbare og trengende. Diskuter hvordan kropp bærer med seg budskap og informasjon om hvem vi er, vil være osv.

NAKENHET – hvorfor er de nakne? Vigeland ønsket å lage tidløse skulpturer og ville ikke binde dem til tid og sted gjennom klær. Diskuter dette og bruk av nakenhet i kunsthistorien.

MYTOLOGI (ORFEUS OG EVRYDIKE) – Vigeland var allerede som barn opptatt av mytologi. Som voksen uttalte han at det var det allmenmenneskelige i mytene som interesserte ham. Fortell myten om Orfeus og Evrydike og diskuter mytens allmenmenneskelige budskap.

SÅRBARHET – hva innebærer sårbarhet? Har man noe å tape på å være sårbar? Har man noe å vinne? Fabuler.

FØR- OG ETTERARBEID

Det oppfordres til forberedelser i regi av lærer før besøket. Noen av disse aktivitetene egner seg best til etterarbeid.

- lese om Gustav Vigeland
- studere bilder av kunstverkene hans – lage bildecollage med små tekster til bildene
- tegneopp-gaver – tegne «Monolitten» eller et annet kjent verk av Vigeland
- lage små skulpturer i leire
- lage en enkel tidslinje over Gustav Vigelands liv
- lærer eller elever lager quiz om Vigelands liv og kunst
- fortsette samtaler om Vigelands kunst
- intervju – lage fem spørsmål til en medelev som later som om hun eller han er Gustav Vigeland. Hva lurer du på?

LITTERATURLISTE

- Tone Wikborg, *Gustav Vigeland: En biografi* (Oslo: Gyldendal, 2001)
- Guri Skuggen og Trine Otte Bak Nielsen, *Billedhugger Gustav Vigelands Separat-Udstilling 1894* (Oslo: Vigeland-museet, 2008)
- Trine Otte Bak Nielsen (red.), *Vigeland + Munch. Bak mytene* (Oslo: Munchmuseet og Mercatorfonds, 2016)

Lykke til med planleggingen!

Lurer du på noe? Ta kontakt med formidlingskurator Elin-Therese Aarseth, tlf. 98 61 47 99.
e-post: elin.therese.aarseth@kul.oslo.kommune.no